

Informační bulletin

HISTORICKÉ SPOLEČNOSTI PRO
AKTUALIZACI ODKAZU ČESKÉ REFORMACE,
o. s.

VERITAS

č. 18/2010

Pro informaci svých členů vydává VERITAS podle potřeby.

Obsah

1. 30. seminář pro učitele a zájemce o dějepis, český jazyk a spol. vědy:
Jeroným Pražský. Pohled na život a dílo českého intelektuála pozdního středověku
(O. Pavlíček) 2
2. 31. seminář pro učitele a zájemce o dějepis, český jazyk a spol. vědy:
Snaha o všestrannou představu společnosti v Čechách ve 2. polovině 16. století
(E. Melmuková). 8
3. Pásmo o dějinách Betlémské kaple 13
4. Společnost VERITAS na konci roku 2009 13
5. Evangnet a internetové stránky společnosti VERITAS 15
6. O čem mj. jednal výbor společnosti VERITAS na svých schůzích
24/10/2009, 23/1/2010 a 27/3/2010 16
7. Sjezd Kostnické jednoty – sdružení evangelických křesťanů, o. s., 2009 17
8. Pozvánky na nejbližší akce 17
9. Upozornění na nové publikace 19

Jeroným Pražský. Pohled na život a dílo českého intelektuála pozdního středověku.*

■ **Mgr. Ota Pavlíček** (doktorand Husitské teologické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, doktorand Univerzity Paříž IV – Paris IV Paris-Sorbonne)

V roce 2006 přednesl Miroslav Frydrych v Pardubicích přednášku o mistru Jeronýmovi Pražském, jejíž upravený text se následně objevil ve stejném periodiku, jako se nyní objevuje tento text o stejné osobnosti.¹ V něm se pokusím na základě primárních pramenů i výsledků současného bádání na výše uvedený příspěvek navázat a v náznaku dialogu se podívat alespoň o něco blíže na osudy mistra Jeronýma a jejich dějinný kontext. Nejedná se tedy o pokus předložit vyčerpávající studii, ale o pohled na život a dílo Jeronýma Pražského, českého intelektuála pozdního středověku, jenž představuje významnou osobnost počátků českého reformního hnutí. Pro vyčerpávající přehled odkazuji na základní literaturu v poznámkovém aparátu, jejímž prostřednictvím je možné dohledat veškerou další literaturu i informace k přítomnému tématu.²

Jeroným Pražský se narodil mezi lety 1370–1380, s největší pravděpodobností blíže ke druhému letopočtu, neboť později odchází z Prahy ještě jako jinoch, zato však již s hodností bakaláře *in artibus* Pražské univerzity. Umožňuje nám to tvrdit první záznam o jeho životní pouti v pramenech, neboť víme, že bakalářský titul získal v roce 1398 a z Prahy do Oxfordu odchází roku 1399 poté, co od Jana Husa obdržel dispens z obvyklé dvouleté přednáškové činnosti na artistické fakultě. Tento odklad či zproštění byl pravděpodobně dán požadavkem některých pražských mistrů po teologických spisech Jana Wyclifa, neboť v té době měli zřejmě k dispozici zejména Wyclifovy filosofické traktáty.³

* Příspěvek vznikl za podpory grantového projektu Grantové agentury Univerzity Karlovy 82509.

1 FRYDRYCH, Miroslav. Mistr Jeroným Pražský. *Informační bulletin historické společnosti pro aktualizaci odkazu české reformace VERITAS*, 2007, 15, s. 2–4.

2 Podrobný popis Jeronýmova života včetně seznamu literatury a edice všech známých textů viz. ŠMAHEL, František; SILAGI, Gabriel (edd.). *Magistri Hieronymi de Praga Quaestiones, Polemica, Epistulae*. Turnhout: Brepols, 2010. Za základní literaturu dlouhou dobu platila studie Františka Šmahela *Leben und Werk des Magisters Hieronymus von Prag: Forschung ohne Probleme und Perspektiven?*. *Historica*, 1966, 13, s. 81–111 a monografie stejného autora, *Jeroným Pražský*. Praha: Svobodné slovo, 1966.

3 Filosofické spisy Jana Wyclifa se ještě před recepcí spisů teologických setkaly u některých pražských mistrů s velkým ohlasem, zejména spis *De universalibus*, na jehož základě zřejmě vznikl stejnojmenný obsáhlý spis Stanislava ze Znojma, který byl dokonce následně omylem vydán jako spis Wyclifův. I Štěpán z Pálče, jeden z nejvýznamnějších českých realistů této doby, zřejmě komentoval obsáhlý fragment Wyclifova traktátu a není bez zajímavosti Husova radost z Wyclifových filosofických spisů, když je sám přepisuje a in margine připojuje nadšené i uštěpačné poznámky. Hus takto komentoval též velmi důležitý a dosud nevydaný Wyclifův traktát *De ideis* a dále též spisy *De materia et forma* a *De tempore*. K recepci Wyclifa v Praze například HEROLD,

Pro cestu do Oxfordu, která se neobešla bez nemalých výdajů, bylo Jeronýmovi nejspíše uděleno stipendium, které pocházelo z odkazu dalšího významného Čecha, mistra Vojtěcha Raňků z Ježova (†1388), bývalého rektora Pařížské Sorbonny (1355) a mistra této univerzity.⁴ Protože ve své závěti Vojtěch určuje, že mají být peníze přiděleny pouze studentovi českého původu (tedy takovému, jehož matka i otec by byli Češi), můžeme předpokládat, že byl Jeroným původem ryzí Čech. O rodičích Jeronýma Pražského toho jinak mnoho nevíme, ačkoli se v nedávné době podařilo utvořit pravděpodobnou hypotézu.⁵ Nevíme tedy, zda byl urozeného původu, jak se snažilo prosadit starší bádání, avšak víme, že šlo v tomto případě o omyl způsobený záměnou Jeronýma a Mikuláše Faulfiše, který později – podobně jako Jeroným – sehrál spolu s Jiřím z Kněhnic důležitou úlohu při přenosu spisů Wyclifa z Anglie do Prahy.⁶ Tato záměna pak souvisí i s tvrzením, že se náš mistr narodil v nynější Řeznické ulici, se kterým nás seznamuje druhé vydání biografie Jeronýma Pražského od pražského faráře u sv. Vojtěcha Šimona Valencia Lounského z předbělohorské doby, který označuje jako rodiště Jeronýma dům „U shnilé ryby“, odkud však pocházel již zmíněný Faulfiš.⁷ To ostatně potvrzuje již Eneáš Silvius ve spise *Historie česká*, jehož Faulfiš mohl být s Jeronýmem zaměněn.⁸

Jeroným Pražský se v každém případě vydává do Oxfordu, kde pořizuje opisy několika teologických traktátů Jana Wyclifa, zejména Dialogu a Trialogu, avšak oproti očekávání zde nezískává svůj první mistrovský titul *in artibus*. Oba dva spisy, z nichž první obsahuje řadu radikálních požadavků a druhý představuje souhrn veškerých názorů Wyclifa, reformátora přezdívaného *doctor evangelicus* (či také jitřenka reformace), pak spolu s několika dalšími texty přináší s sebou zpět do Prahy, kde se dočkají značného ohlasu a oba jsou posléze přeloženy z latiny Janem Husem a Jakoubkem ze Stříbra. Už v Oxfordu si Jeroným také zakládá svůj velký zápisník (*magnum volumen*), do kterého zaznamenává úryvky traktátů, se kterými se na svých cestách setká a i na jejich základě pak bude sestavovat své vlastní texty. V Praze je Jeroným zpět nejpozději na počátku března 1401, svědčí při notářském pořízení mistra Štěpána z Kolína ve věci Betlémské kaple a také vykonává poněkud překvapivé úkony – je pověřen zastupováním Duchny, vdovy po Velislavovi ze Slaného, v její při u Dvorského soudu.⁹

V březnu roku 1402 je Jeroným vysvěcen na akolytu a další jisté datum je až jeho zápis na Pařížskou Sorbonnu v roce 1404. Víme však, že když byl Jeroným na Kostnickém koncilu obviněn, že v době pražského odsouzení tzv. Wyclifových článků tyto hájil, odpověděl, že v té době byl v Jeruzalémě. K prvnímu odsouzení článků došlo v Praze v roce 1403, kdy k 24 článkům již dříve odsouzených londýnskou synodou (1382) přidal příslušník polského univerzitního národa a doktor teologie Jan Hübner 21 dalších, načež byly odsouzeny univerzitou a tak právě do této doby mohla spadat Jeronýmova cesta do Svaté země.¹⁰ V úvahu však připadá též jiný le-

Vilém. *Pražská univerzita a Wyclif*. Praha: Univerzita Karlova, 1985 a ŠMAHEL, František. *Wyclif's fortune in Hussite Bohemia. Bulletin of the Institute of Historical Research*, 1970, 43, s. 16–34.

4 K Vojtěchovi zejména KADLEC, Jaroslav. *Leben und Schriften des Prager Magisters Adalbert Ranconis de Ericinio*. Münster, 1971 nebo česky týž, *Mistr Vojtěch Raňkův z Ježova*. Praha: Univerzita Karlova, 1969.

5 Pátrání po Jeronýmovu otci se naposledy věnoval ŠMAHEL, František. Drobné otázky a záhady v studentském životě mistra Jeronýma Pražského. *Český časopis historický*, 2008, 106, s. 1–18.

6 K této dvojici a jejich roli při recepci Wyclifa v Praze např. HUDSON, Anne. From Oxford to Prague: The Writings of John Wyclif and his English Followers in Bohemia. *Slavonic and East European Review*, 1997, 75, s. 642–657.

7 Na tyto skutečnosti a z nich vyplývající závěry upozornil FRINTA, Antonín. Rodný dům M. Jeronýma Pražského – Faulfiše. *Časopis Českého museum*, 1914, 88, s. 64–65.

8 Viz AENEAE SILVII. *Historia Bohemica – Historie česká*. Ed. a přel. D. Martinková; A. Hadravová; J. Matl, Praha: KLP, 1998, II, 35, 1352–1368 (s. 90–91 edice).

9 K Jeronýmově cestě do Oxfordu ŠMAHEL, Drobné otázky a záhady..., s. 9–16.

10 Podrobně k tomu ŠMAHEL, František. *Husitská revoluce II*. 2. vydání. Praha: Karolinum, 1996, s. 218–219 a HEROLD, Vilém. *ibid.* s. 149–150.

topočet, totiž rok 1408, kdy k odsouzení uvedených článků došlo v Praze podruhé a též v této době nemáme o Jeronýmovi žádné zprávy. V tomto druhém termínu dokonce mohl být součástí doprovodu člena královské rady a tedy významné osobnosti dvora, Filipa Louta z Dědic, který tehdy cestu vykonal.¹¹

Vraťme se však k Jeronýmově univerzitní dráze. V roce 1404 se nechává na univerzitě v Paříži zapsat jako bakalář *in artibus* a člen anglického univerzitního národa. V roce 1405 pak získává mistrovský titul na stejné fakultě a následně zde i krátce přednáší. Někdy poté dochází v Paříži k třídní disputaci v cisterciácké koleji, ve které se Jeroným představuje jako vynikající řečník, avšak svými výroky proti sobě pobouří celou artistickou fakultu a je předvolán před univerzitního kancléře Jeana Gersona, který pak na koncilu v Kostnici na Jeronýmovo vystoupení vzpomíná slovy „*Jeronýme, když jsi byl v Paříži, myslel sis, že jsi Anděl se svou výmluvností a uváděl jsi univerzitu v neklid tím, že jsi ve školách předkládal mnohé bludné závěry s jejich doplňky, zejména v látce obecnin a idejí.*“¹² Pařížskému setkání s Gersonem se však Jeroným vyhýbá a namísto něj se vydává na cestu do Kolína nad Rýnem. V Kolíně je zapsán jako „vážený mistr“ v březnu 1406, avšak jeho zdejší působení nemá dlouhé trvání. O to je však intenzivnější, neboť si jej místní mistři vybavují ještě v roce 1425, kdy Jeronýma i jeho myšlenky znovu explicitně odmítnou. I přesto, že nemáme příliš pramenů k Jeronýmovu působení v Kolíně nad Rýnem, se dá s dobrou pravděpodobností předpokládat, že neproběhlo zcela v poklidu a Jeroným musel z tohoto města utéci.¹³ Podobně skončilo i jeho působení na univerzitě v Heidelbergu, kam se z Kolína vydal, avšak v tomto případě se dochovala řada pramenů umožňující barvitě vylíčení Jeronýmova pobytu.

V Heidelbergu se náš mistr nechává na artistickou fakultu zapsat v květnu 1406 a následně disputuje s místními mistry. Tématem jeho přednášky byla role obecnin v logice i metafyzice a ve struktuře jeho zdejší pozice, která představuje nejstarší známý Jeronýmův text, nacházíme všechna důležitá témata jeho filosofické doktríny. Jeroným byl zastáncem realismu a ve zkratce řečeno hájil reálnou existenci obecnin (rodů a druhů), které jsou podle něj podmínkou existence jednotlivých věcí coby jejich příčiny. Tyto obecniny jsou podle něj v jednotlivinách esenciálně přítomné a liší se od nich pouze formálně. Též idejím v Boží mysli přisuzoval důležitou roli při stvoření smyslu vnímatelného světa a „svět idejí“ kladl do protikladu s tímto světem smyslů. O vlivu doktríny Jana Wyclifa není sporu, avšak je třeba vidět i další myšlenky, které Jeronýmovu filosofickou pozici ovlivnily. Jeroným svou heidelberskou kvestii zakončil rozsáhlou pasáží o důležitosti skutečných věcí v logice, které podle něj samy o sobě tvoří tzv. „reálnou výpověď“, na které je založena každá další výpověď a protože jsou pro skutečné věci nutné reálně existující univerzálie, označil ty, kteří reálné obecniny neuznávají za nikoli dialektiky, ale dialektické hereetiky. Na nominalisticky a protirealisticky orientované Heidelberské univerzitě nemohl čekat nic jiného než tvrdé odmítnutí, zvláště když se v několikadenní disputaci nechal dohnat ke znázorňování tajemství Svaté Trojice křídou na tabuli pomocí tzv. štítu křesťanské víry (*Scutum fidei christiane*). Skutečně pak byl suspendován ze všech akademických práv, obviněn ze zastávání čtyř bludných či pohoršlivých článků a studentům bylo zakázáno jej poslouchat, takže se na jeho zdejší poslední přednášku sešli jen vesničané a staré ženy.¹⁴

11 Viz BARTOŠ, František Michálek. Několik záhad v životě Prokopa Velikého. *Sborník historický*, 1961, VIII, zvláště s. 167–180.

12 Viz HARDT, Hermann von der. *Magnum oecumenicum Constantiense concilium IV.* 1700, sloupec 217.

13 K Jeronýmovu pobytu v Kolíně nad Rýnem zejména HEROLD, Vilém. Magister Hieronymus von Prag und die Universität Köln. In *Die Kölner Universität im Mittelalter* (Miscellanea Mediaevalia 20). Ed. Albert Zimmermann, Berlin – New York, 1989, 255–273.

14 Jeronýmův pobyt v Heidelbergu detailně popsal ŠMAHEL, František. Mag. Hieronymus von Prag und die Heidelberger Universität. In *Die Prager Universität im Mittelalter/The Charles University in the Middle Ages*. Ed. František Šmahel, Leiden-Boston: BRILL, 2007, 526–538.

Připomeňme, že na všech univerzitách, jejichž se stal mistrem, zastával Jeroným při svých vystoupeních tzv. filosofický realismus wyclifského ražení a trval na něm do té míry, že proti sobě vyvolával rozsáhlé polemiky. Nejinak tomu bylo i v Praze, kam Jeroným coby mistr svobodných umění univerzit v Paříži, Kolíně nad Rýnem a Heidelbergu přichází nejpozději na konci roku 1406, aby prošel přijímací procedurou a stal se i mistrem pražské univerzity. Ta mimo jiné předpokládala vypracování dvojité kvestie, kterou náš mistr zdárně připravil a kromě filosofických závěrů v ní též požaduje právo filosofů na traktování některých teologických otázek. Jeroným se v Praze zapojuje do práce reformní skupiny v rámci českého univerzitního národa semknuté okolo mistra Stanislava ze Znojma a zapojuje se tím i do probíhajícího „boje o Wyclifa“.

Právě mistr Stanislav je po prvním odsouzení Wyclifových článků obviněn v roce 1405 z kacířství kvůli svému traktátu *De corpore Christi*, ve kterém původně zastával remanenci a musí jej náležitě doplnit a remanenční doktrínu odmítnout (1406). I přes toto doplnění odchází koncem roku 1407 pražský mistr Ludolf Meistermann k římské kurii, kde s posvěcením heidelberské univerzity (která jistě měla v dobré paměti nedávné skandální vystoupení Jeronýma Pražského) předkládá žaloby proti Stanislavovi a dalším pražským zastáncům Wyclifa. Žaloby jsou zde akceptovány kardinálem Ugucione a bludy obsažené ve spisech Wyclifa i Stanislava je zakázáno hlásat; je o nich možné diskutovat jen za účelem je vyvrátit. Zároveň má každý mistr i student pražské univerzity tyto spisy odevzdat pod trestem exkomunikace. Nadto má být i mistr Stanislav předvolán před kardinálův soud.¹⁵

Ještě před tím, než se Meistermann stačí vrátit s kardinálským dekretem do Prahy, zde však pokračuje tažení arcibiskupa Zbyňka Zajíce z Házmburka a jeho aparátu proti přívržencům Wyclifa. Je zahájen proces s Matějem Knínem, který měl údajně hlásat remanenci a zastávat se Wyclifa a Knín raději odprísáhne kacířství v povšechném, přímo mu nedokázaném smyslu, než aby skončil v žaláři (14. května 1408). O deset dní později se schází v domě U černé růže celý

15 Srov. ŠMAHEL, František. *Husitská revoluce II.* s. 222–223.

český univerzitní národ a zřeknutím se Wyclifových článků v jejich bludném či pohoršlivém smyslu plní arcibiskupův požadavek. Krátce na to (14. června 1408) však dochází k volbě kvodlibetáře pro tradiční disputaci *de quolibet* a když se dobrovolně této náročné a často odmítané funkce ujme nedávno z hereze obviněný mistr a wyclifita Matěj Knín, jehož dobrovolná přihláška nemohla být podle statutu artistické fakulty odmítnuta, vrací tak reformní okruh úder, v čemž bývá spatřována režie Jeronýma Pražského. Jen o den později se konala synoda, na které arcibiskup obnovil zákaz hlásání remanence a též zakázal útoky proti duchovenstvu během kázání v lidové řeči. O další tři dny později se pak vrací do Prahy mistr Meistermann, což vede k dalšímu zhoršení situace pražským wyclifitů, rozbíhají se proti nim procesy a spisy Jana Wyclifa mají být odevzdány arcibiskupově kanceláři. Na to však již reaguje král Václav IV., neboť arcibiskupovo konání vrhá špatné světlo na České království a tím i na jeho panovníka, který usiluje o zvolení římským králem. Václav si proto na arcibiskupovi vynucuje potvrzení, že inkviziční šetření neshledalo v celé pražské diecézi žádného bludaře či heretika. Vidíme zde prolnutí zájmů Václava IV. s reformním kruhem, které vyústí ve vydání Dekretu kutnohorského.¹⁶

Ještě před vydáním Václavova mandátu však odcházejí významní mistři tohoto kruhu, Stanislav ze Znojma a Štěpán z Pálče k církevnímu soudu do Itálie a dochází též k uskutečnění Knínova kvodlibetu (1409), turnaje rytířů vzdělanosti,¹⁷ v rámci něhož sehrál důležitou roli i Jeroným Pražský, který se po odchodu Stanislava a Štěpána dostal spolu s Janem Husem a Janem z Jesenice do předních pozic pražských zastánců myšlenek Wyclifa. Na prestižním výročním kvodlibetu Jeroným odpovídal na otázku týkající se harmonie smysly vnímatelného světa, kterou mu Knín zadal, a podmínil ji existencí reálně existujících univerzálií. Kromě toho v jeho odpovědi vidíme nejen ovlivnění Wyclifem, ale i jeho oxfordskými pokračovateli. V druhé části pozice pak Jeroným rozsáhle odcitoval pasáž z Platonova dialogu *Timaios*, což spolu s titulováním Platona králem filosofů poukazuje na zdroje, ze kterých Jeroným ve své akademické práci vycházel. Zdá se také, že se Jeroným ujal režie celé disputace, neboť nejen že vypracoval zmíněnou odpověď na otázku (kvestii) ale především netradičně, namísto kvodlibetáře, přednesl závěrečnou řeč. V té před důležitým publikem nejprve chválil sedm svobodných umění („Chvála svobodných umění“) a Matěje Knína, aby následně obhajoval český národ, krále Václava IV. (kterého tituluje jako českého i římského krále) i Jana Wyclifa. Ironicky se vypořádává i s mnoha mistry, kteří se na protest proti osobě kvodlibetáře na disputaci nedostavili a opět tak dává na oddiv své řečnické umění.¹⁸

Krátce na to (18. ledna 1409) dochází k vydání tzv. Dekretu kutnohorského, který je spíše než výsledkem snahy českého univerzitního národa založen na snaze Václava IV. stát se právoplatným římským králem. K tomu měl nakročit podpořením svržení papeže Řehoře XII., za kterého se stavěl protikrál Ruprecht Falcký, prostřednictvím účasti svého poselstva na koncilu v Pise. Nevíme, jakou přesnou roli v přijetí Dekretu hrál Jan Hus, Jeroným Pražský nebo Jan z Jesenice, neboť Hus byl v té době nemocný v Praze a ani Jeroným ani Jan z Jesenice nebyli členy oficiální delegace pražské univerzity v Kutné Hoře. Jejich roli je zřejmě třeba spatřovat zejména po vydání Dekretu, kdy jak král, tak i někteří čeští mistři kolísají ve svých názorech na tento mandát. Jan z Jesenice vypracoval Obranu Dekretu kutnohorského, v níž nepřipouští žádné váhání a Hus s Jeronýmem nejpozději v dubnu 1409 jednájí v blízkosti krále o vyřešení

16 Srov. ŠMAHEL, František. *Husitská revoluce II.* s. 227–230.

17 Ke kvodlibetním disputacím na pražské univerzitě KEJŘ, Jiří. *Kvodlibetní disputace na pražské univerzitě.* Praha: Univerzita Karlova, 1971.

18 Spolu s *Chválou svobodných umění* se nám podle dosavadního bádání z Jeronýmovy univerzitní tvorby dochovalo celkem sedm tzv. kvestií na různá, avšak především filosofická témata. Známe též Jeronýmovu reakci na kvodlibetu Michala z Malenic a jeho odpovědi na pražskou polemiku mistra Blažeje Vlka. Na několika místech se též dochoval již zmíněný Štít křesťanské víry (*Scutum fidei christiane*).

situace na univerzitě, kde němečtí mistři svou pasivitou blokují volbu nových funkcionářů a i další dění. Václav IV. opět tvrdě zasáhne do akademického prostředí a 9. května 1409 sám ustanoví nového rektora a děkana artistické fakulty, oba příslušníky českého univerzitního národa. Teprve poté dochází k secesi cizích mistrů, kteří do té doby doufali v kompromisní řešení situace.¹⁹

Zdá se, že pro Jeronýma Pražského znamená vydání Dekretu kutnohorského zejména částečnou proměnu povolání. Nepřestane sice být filosofem a účastní se některých událostí v Praze (např. kvodlibetu Michala z Malenic roku 1412), ale také se vydává na cesty, které signalizují jeho roli ve vztazích mezi Českým královstvím a okolními zeměmi. V roce 1410 tak můžeme Jeronýma zastihnout v Budě, kde mluví před králem Zikmundem, a ve Vídni, přičemž v obou městech je vězněn. Ve druhém je s ním dokonce vedený soudní proces, z jehož akt se nám dochovala řada cenných svědectví důležitých pro poznání Jeronýmových životních osudů.²⁰ Aby se vyhnul odsouzení a uvěznění, prchá Jeroným z Vídně na hrad Bitov, odkud píše výsměšný dopis Ondřeji z Grillenbergu, jenž stál v čele vídeňského soudu, a ironicky jej zve do Prahy, kde je prý ochotný v procesu pokračovat. Soud ve Vídni však pokračuje i bez něj a náš mistr je exkomunikován. Před cestou do Kostnice jej pak čeká ještě alespoň jedna důležitá výprava, tentokrát do Polska a dále na Litvu. V roce 1413 je v Krakově a následně i na dvoře knížete Vitolda, avšak přesný účel jeho cesty není zcela jasný.

Poslední cestu, kterou Jeroným Pražský vykonal, je jeho cesta do Kostnice, kam předtím odešel jeho přítel, církevní reformátor Jan Hus, aby hájil své učení před svolaným koncilem. Ve městě u Bodamského jezera se Jeroným objevuje 4. dubna 1415, ale prozatím pobývá v nedalekém Überlingen. Již 7. dubna jsou ale po Kostnici rozvěšeny vyhlášky, v nichž Jeroným poukazuje na nelegitimitu uvěznění Jana Husa a žádá o bezpečnostní glejt a veřejné slyšení. Tato snaha se ukáže jako nepřiměřená a Jeroným 9. března prchá zpět do Čech. Je však zadržen v Hiršavě, nedaleko hranic Českého království a 23. května 1415 dopraven zpět do Kostnice, kde se setkává s nepřáteli, které získal během svých studií. Jeroným je vězněn a 11. září 1415 přistupuje na poměrně mírnou odvolací formuli. To však nestačí a tak je 23. září 1415 donucen se oficiálně odvrátit od Jana Husa (upálený v Kostnici 6. července 1415) a Jana Wyclifa (posmrtně v Kostnici odsouzený v květnu 1415), když jejich články označuje za bludné. Když však Jean Gerson vystupuje se svým projevem „*O odvolání ve věcech víry*“, je Jeronýmovi jasné, že odvoláním se sice vyhnul hranici, ale místo svobody získal doživotní žalář. Proto když 23. a 26. května 1416 předstupuje před koncil, v mimořádně výjimečné řeči, jež oslnila i florentského humanistu Poggia Braccioliniho,²¹ lituje svého odvolání, jímž se prý nejvíce provinil vůči svému svědomí, a odvolává vše, co proti Husovi i Wyclifovi řekl. Na dvacátém prvním shromáždění koncilu 30. května 1416 je pak Jeroným Pražský prohlášen za kacíře, exkomunikován a předán světské moci. Ta neprodleně přistupuje k upálení tohoto filosofa a čtyřnásobného mistra svobodných umění.²² ■

Foto v textu: Miroslav Soukup.

19 K vydání Dekretu kutnohorského a přehledu o jednotlivých souvislostech včetně pramenů srov. ŠMAHEL, František; NODL, Martin. Kutnohorský dekret po 600 letech. Bilance dosavadního bádání. *Český časopis historický*, 2009, 107, s. 1–45.

20 KLICMAN, Ladislav (ed.). *Processus iudicarius contra Jeronimum de Praga habitus Viennae 1410–1412*. Historický archiv České akademie, 1898.

21 V Čechách vydal jeho dopis, v němž Jeronýmův projev hodnotí, NOVOTNÝ, František (ed.). Poggii Florentini ad Leonardum Arentium epistola. In *Fontes Rerum Bohemicarum VIII*, Praha: Nadání F. Palackého, 1932, s. 332–334.

22 Kromě další literatury k procesu s Jeronýmem Pražským též BARTOŠ, František Michálek. Kostnický proces M. Jeronýma Pražského. *Sborník historický*, 1956, IV, sč. 56–64.

Snaha o všestrannou přestavbu společnosti v Čechách ve 2. polovině 16. století

■ **doc. PhDr. Eva Melmuková** (emeritní docentka církevních dějin Evangelické teologické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, moderátorka **VERITAS**)

Úvodem

Dříve než přejdu k meritu věci, pokládám za potřebné předeslat dvě poznámky. Především zde nejde o tradiční černobílé líčení určitého dějinného úseku z „konkurenčního“ hlediska dvou konfesních skupin. Záměrem je totiž sledování a rozbor jedné z obecných zákonitostí historického vývoje v souvislosti se snahou cílevědomé menšiny autoritativního typu o postupné přebírání a konečné převzetí moci ve společnosti. Tuto zákonitost sleduji na skutečnosti 16. století v Čechách právě pro názornost až učebnicově jasného příkladu.

S tím souvisí i druhá poznámka. Jde o vzájemné souvislosti historických faktů, která jsou z velké části známá nebo alespoň povědomá; jejich detailní reflexe není účelem této přednášky. Pro vlastní rozbor výše uvedených zákonitostí je ovšem nutné alespoň přehledně připomenout a přiblížit scénu, na níž se děj odehrává, tj. realitu 16. století v Evropě a stejně tak i přímo v Čechách.

16. století v Evropě

Dlouhá staletí monolitické středověké Evropy v rozsahu svaté říše římské končila s definitivní platností právě ve století šestnáctém. Již dříve byl ovšem tento vnější ideový a mocenský monopol nahlodáván, zcela výrazně se stoupající razancí od 13. do 15. století (kataři, valdenští, lollardi, husité), skutečné rozdělení valné části kontinentu však přineslo teprve období tzv. světové reformace. Už to nebylo pouze hnutí nezaštitěné žádným mocenským aparátem nebo v případě české reformace omezené na jediný stát, ale zásadní změna struktury Evropy. Luterská reformace postupovala ze svého původního ohniska na sever, ale také na západ a na jih. V poněkud pozměněné formě kalvínská reformace probíjávala svůj zápas ve Francii; na Apeninském i Pyrenejském poloostrově se podařilo dosavadnímu mocenskému středisku v Římě její šíření udusit a zastavit. Nastával rozhodující boj o ovládnutí střeoevropského prostoru, kde se právě v této době konstituovala říše habsburské monarchie. Zde bylo střetnutí nejnesnadnější, právě i vzhledem k české reformaci, o století starší.

Na tomto místě je třeba upřesnění a vysvětlení. Luterská a později i kalvínská reformace si vybojovaly zásadu „čí vláda, toho náboženství“, která předtím platila po celý středověk s tím rozdílem, že neexistovala žádná možnost volby. Nyní se osobně svobodní lidé (tedy nikoli poddaní) mohli rozhodnout pro jednu ze tří konfesí: římskokatolickou, luterskou nebo kalvínskou. Vrchnost ovšem rozhodovala o svých poddaných, jejich osobní rozhodnutí nebylo respektováno.

Tato skutečnost měla dalekosáhlé důsledky, především také v porovnání s českou reformací. Ta byla totiž výrazně pluralitní a respektovala i mínění poddaného. Zápas o ovládnutí Čech byl proto tím složitější.

16. století v Čechách

Do 16. století vstupovalo České království jako země „dvojího lidu“ – „podjednou“ a „podobojí“, spojeného kompakťaty. Zvláštností situace byl fakt, že utrakvističtí kněží museli být svěceni „řádně ustanovenými“, tj. římskými biskupy. Husité tedy byli takto stále spojeni s Římem, neměli svou vlastní církevní organizaci na Římu nezávislou. Tu měla Jednota bratrská, která však byla oficiálně nelegální a neplatila pro ni tedy ani ustanovení Kutnohorského smíru z roku 1485 o vzájemném respektu obou částí zmíněného „dvojího lidu“.

Dvacátá léta 16. století přinesla několik podstatných podnětů: důsledky Lutherova vystoupení, ale také nástup Habsburků na český trůn. Česká reformace v obou svých složkách se ocitla ve dvojitěm ohni. S luterány navázala přejné kontakty, nechtěla ovšem pozbyť svých vlastních důrazů a zkušeností. Přála si vydobýt si obdobné postavení jako luteráni, tj. ochranu vlastní konfese, právě to však v Čechách nebylo možné. Zde byl nejvyšším činitelem jako český král habsburský panovník a ten hájil zájmy zcela opačné, tj. likvidaci všeho, čeho už česká reformace do té doby dosáhla. Navíc její pluralitní charakter, v té době v Evropě ojedinělý, nebyli schopni pochopit, tím méně přijmout, ani přátelé z reformace luterské a později i kalvínské.

Tak se vytvořila zvláštní scéna pronikání protireformačního úsilí do Čech, do státu, kde panovnícký absolutismus se nemohl projevit otevřeně a hned. Země dospěla k stavovské vládě v určitém „protodemokratickém“ zaměření, což bylo třeba nejprve zlomit; podařilo se to v polovině století po šmalkaldské válce, kdy byla potrestána účast Čech na boji německých luteránů.

Teprve za těchto okolností se mohla naplno projevit cílevědomá činnost, opřená brzy i o linii raženou tridentským koncilem, jejímž konečným cílem bylo ovládnutí Čech v centru Evropy.

Průnik do řídicích orgánů země a jejich ovládnutí

V době nástupu Habsburků na český trůn byla situace pro vládu s absolutistickými nároky zcela nevhodná. Po správní stránce byly významné stavovské sněmy se zastoupením šlechty vyšší („páni“), šlechty nižší („rytíři“) a měst (kromě poddanských). „Duchovní stav“ tam už dlouhá desetiletí na rozdíl od jiných zemí zastoupen nebyl. Moc tohoto sněmu byla v podstatě zlomena až po porážce stavů roku 1547.

Zbývala však nevyřešená otázka církevní správy. Arcibiskupský stolec v Praze byl od smrti Jana Rokycany (který stejně už nebyl potvrzen papežem) neobsazen a duchovenstvo spravovaly dvě konsistoře: horní (podjednou) a dolní (podobojí). Právě o tuto dolní konsistoř šlo nyní především. Otázka zněla: podaří se postupně spojit obě konsistoře tak, aby je dělila (dočasně!) opravdu jen kompakťata, tj. bohoslužebné užívání kalicha, a jinak byly pevně začleněny do struktury římské církve, nebo se dolní konsistoř zradikalizuje a stejně jako němečtí luteráni vytvoří na Římu nezávislý církevní útvar? Vznikající habsburské soustátí bylo bytostně spjato s prvním řešením. Snahou Ferdinanda I. bylo dosáhnout oficiálního povolení kalicha a tím zamezit vzniku samostatné církve české reformace, v níž by se spojila dosud nelegální Jednota bratrská s utrakvisty. Ovládnutí dolní konsistoře bylo proto úkolem číslo jedna.

Ferdinand I. si to zřetelně uvědomil už roku 1543, kdy zemský sněm (tehdy ještě významný) žádal volbu samostatného biskupa a spolupráci s Jednotou bratrskou. Král to odmítl a při jednání se zástupci dolní konsistoře vyslechl od dr. Václava Mitmánka jasné slovo, že jako křesťanský panovník nemá zasahovat do náboženských záležitostí. Mitmánek skončil samozřejmě ve vyhnanství a Ferdinand I. začal s cílenou „přestavbou“. Představitel dolní konsistoře, jejího administrátora Jana Mystopola, který byl spolu s Mitmánkem u něho při slyšení, nejen potrestal, ale nakonec i totálně obrátil. Došlo to tak daleko, že měl být ustanoven společný biskup pro horní i dolní konsistoř (byl to vychovatel královských dětí Jan Horák), který měl světit kněží obou stran. V důsledku odboje

českých stavů v roce 1547 k tomu nedošlo, po jejich porážce chtěl však Ferdinand I. pokračovat ve svých plánech tím intenzivněji. Dolní konsistoř byla sice poslušná, ale zmíněná snaha narazila na odpor stavů stejně jako utrakvistických kněží. Na sjezdu utrakvistů v roce 1549 zaznělo, že je lépe se spravovat Biblií než nálezky lidskými, čímž byla miněna kompaktáta. O rok později ostatně i na moravském sněmu v Brně pronesl zemský hejtman Václav z Ludanic za souhlasu přítomných památná slova: „Dříve Morava v ohni a popeli zahyne, než aby trpěla nějakého u víře nucení.“

Za této situace Ferdinand I. naoko ustoupil, dále narušoval utrakvistický tábor působením již získaného administrátora Jana Mystopola a čekal na svou příležitost. Té se dočkal roku 1554, kdy poprvé získal souhlas stavů s tím, že dříve vždy volené defenzory (obránce zájmů utrakvistů z řad stavů) ustanovil sám král v dorozumění se zemskými úředníky a soudci. Nato začal usilovat o to, aby si zajistil vliv i na jmenování administrátora a ostatních členů dolní konsistoře. Postupoval pozvolna a ostražitě, k rozhodnému kroku došlo roku 1562. Využil stížnosti představitele tzv. staroutrakvistů, tj. utrakvistů, které dělil od římských katolíků opravdu jen kalich, M. Havla Gelasta Vodňanského. Ten se ve svém pamětním spisu bránil proti útisku ze strany těch, kteří usilovali o samostatnost. Ferdinand I. dal předvolat dvacet kněží – „novotářů“ před komorní soud. Ti tam přinesli své vlastní vyznání víry a žádali krále, aby je schválil. Ferdinand I. nijak nezasáhl, nikoho nepotrestal, ale konfesi samozřejmě neschválil a doporučil všem přidržet se kompaktát. Zatím už připravoval v témž roce další tah. Neschválil totiž oznámenou volbu členů konsistoře a jmenoval její členy sám. Na protesty stavů odpověděl právnicky nenapadnutelně. Žádal od nich důkaz, že mají privilegium volit členy konsistoře. Vzhledem k tomu, že šlo o zvykové, nikoli psané právo, vyšly všechny protesty naprázdno.

V roce 1562 došlo však ještě k další významné události, která se také dlouhodobě připravovala. Zlatou bulou Ferdinanda I. 26. září 1562 bylo totiž po necelém století sedisvakance obsazeno pražské arcibiskupství; k tomuto účelu byl získán i dům na Hradčanech, symbolicky vedle Pražského hradu. První arcibiskup Antonín Prus z Mohelnice (byl ustanoven už v září 1561) byl velmistrem řádu křížovníků a jako takový, stejně jako jeho nástupce Martin Medek, mohl vhodně v této dvojí funkci napomoci k ekonomickému zabezpečení pražského arcibiskupství. Antonín Prus byl ihned pověřen náležitým politickým úkolem. Odejel do Tridentu na koncil, kde měl dosáhnout povolení kalicha, aby Ferdinand I. mohl sjednotit utrakvisty s římskými katolíky na základě kompaktát a zabránit tak vzniku samostatné církevní organizace. Koncil řešení otázky přenechal papeži a ani tam nebylo jednání snadné. Nakonec bylo úsilí korunováno úspěchem, 16. dubna 1564 papež Pius IV. kalich v Čechách i v některých sousedních zemích povolil. Toto rozhodnutí bylo slavnostně vyhlášeno 23. července 1564 ve svatovítské katedrále; dva dny předtím než Ferdinand I. zemřel.

Očekávaný úspěch se ovšem nedostavil a ani dostavit nemohl. Kompaktáta nejen nestačila, ale byla nyní naopak překážkou nezávislosti na Římu. Bylo vysvěceno jen nemnoho utrakvistických kněží, a to na nátlak nového panovníka Maxmiliána. Utrakvisté však nebyli ochotni přistoupit na podmínky, které podávání kalicha omezovaly, a tak svěcení utrakvistických kandidátů bylo zcela přerušeno. Situace se ještě vyhroutil v roce 1573, když arcibiskup žádal, aby kandidáti složili tridentské vyznání víry.

Mezitím se utrakvisté vzdali kompaktát i oficiálně roku 1567. Dolní konsistoř byla od roku 1571 už zcela v rukou krále, bez účasti stavů. Administrátor Jindřich Dvorský ještě před svým dosazením do úřadu udržoval styky s arcibiskupem a jezuitou a na jaře 1572 tajně odpřísáhl bludy a smířil se s Římem. Tato situace vedla k sepsání české konfese, spojující augsburské vyznání z roku 1530 s bratrskou konfesí z roku 1535 a s domácí tradicí husitskou. Roku 1575 na sněmu v Praze, kde Maxmilián žádal stavy o finance na válku s Turky a o přijetí syna Rudolfa za krále, využili stavové této příležitosti k žádosti o schválení české konfese. Současně s tím předložili i návrh nového správního uspořádání, totiž aby sami dosazovali administrátory a konsistoř, která by ustanovovala duchovní bez biskupského svěcení, a aby si mohli volit své defenzory. Maxmilián takovou úplnou

samostatnost samozřejmě povolit nechtěl, dal proto stavovské delegaci ne na sněmu, ale pouze soukromě ústní slib, že je nebude pro víru utlačovat. Jakmile odjel ze země, popřel sám sebe tím, že obnovil mandát proti Jednotě bratrské a zakázal „změnu náboženství“ v královských městech.

Dolní konsistoř zastánci české konfese nezískali. Na konci 16. století náleželo z asi 1 600 far v Čechách 200 arcibiskupovi, 200 staroutravistickému administrátorovi a zbývajících 1 200 far české konfese nemělo žádnou církevní záštitu.

S dalším panovníkem, Rudolfem, který jako český král přesídlil do Prahy, se v roce 1583 v tomto městě usídlili i papežští vyslanci – nunciové. Všichni zasahovali bezprostředně do dění v Čechách, program jejich působení pro tzv. rekatolizaci Čech však nastínil už první z nich, Giovanni Francesco Bonhomini. Požadoval v něm tři fary v pražských městech, rekatolizaci univerzity, možnost vypovězení „pikartů a luteránů“ (tj. utravvistů a členů jednoty bratrské hlásících se k české konfesi) ze země a donucení staroutravistů k unii s Římem. Všechny tyto návrhy bylo ovšem možné uskutečnit až po Bílé hoře.

Koncem osmdesátých let 16. století byla dolní konsistoř už zcela ovládnuta Římem. V důsledku působení nuncia Jacopa Pubea se v roce 1587 administrátor Václav Benešovský spolu s ostatními členy konsistoře tajnou přísahou odřekl husitství, což učinil roku 1591 i jeho nástupce Fabian Rezek. Ten své odvolání dokonce roku 1593 opakoval jménem svým i ostatních kněží v Římě a dostalo se jim absoluce. Nakonec se už žádný vhodný administrátor nenašel, třetí v pořadí arcibiskupů Zbyněk Berka se proto na počátku 17. století prohlásil administrátorem sám.

Tento arcibiskup se před potvrzením své volby roku 1592 musel zavázat, že všechny důležité věci bude řešit až po dohodě s nunciem a jezuitu, kteří působili v Čechách už od roku 1556; bude o nich ještě zmínka v další souvislosti.

Když byla takto zajištěna funkce oficiální církevní správy, zbývalo ještě obsazení významných zemských úřadů. Roku 1599 byl z podnětu nuncia Filipa Spinelliho odstraněn místokancléř Kryštof Želinský ze Sebusína, který hájil velmi rozhodně zájmy většiny (minimálně 85 %) obyvatelstva, hlásícího se k protestantismu. Nestalo se tak jednorázově a přímo, ale Rudolf II. nejprve vyňal církevní a náboženské záležitosti z Želinského úřední pravomoci a teprve s jistým časovým odstupem ho sesadil a nahradil mladým Zdeňkem z Lobkovic, hlavním představitelem nastupující generace tridentského římského katolicismu. Česká kancelář, což byl hlavní orgán zemské správy v Čechách, se tak stala jednoznačným nástrojem rekatolizace. Obdobně byl i prezident dvorské komory (ekonomicko-finanční útvar) evangelík Ferdinand Hofman nahrazen římským katolíkem Breunerem. Není samozřejmě bez významu, že působením Spinelliho se na důležitá úřední místa dostali i horlivý konvertita Vilém Slavata z Chlumu a Košumberka a přesvědčený protireformátor Jaroslav Bořita z Martinic.

Situace spěla k vyústění – k vrcholnému vyjádření názoru české reformace na uspořádání života společnosti v Rudolfovu Majestátu a k likvidaci této reality Ferdinandem II. po Bílé hoře.

Získávání veřejného mínění

Celou tuto velmi zajímavou kapitolu lze připomenout pouze v telegrafickém přehledu, což by však mělo v dané souvislosti postačit. Základní roli hrála rozšířená fronta spolupracovníků, téměř výhradně šlo o řady, nové či obnovené.

Z nich nejvýznamnější byli jezuité. Řád byl založen roku 1540 a do Prahy přišlo z Vídně 12 jeho členů, původem z území dnešní Belgie a Německa, v roce 1556. První členové řádu z Čech, vesměs z Horšovského Týna, vyškoleni v Římě přímo zakladatelem řádu Ignácem z Loyoly, přišli v roce 1559. Činnost jezuitů byla velmi bohatá a různorodá. Kázali, zpovídali, konali misie, věnovali se velmi intenzivně školství. V Praze zřídili hned roku 1556 na své koleji gymnázium; roku 1562 obdrželi od Ferdinanda I. právo doktorských promocií z teologie a filozofie, čímž gymná-

zium získalo charakter univerzity. Při koleji byly zřízeny také dva semináře, jeden pro šlechtice a druhý, tzv. svatováclavský, pro chudší žáky. Kromě toho organizovali jezuité ve značné míře i kulturní život, zejména pokud jde o divadlo a hudbu.

Nejméně viditelnou, ale tím významnější složkou jejich činnosti bylo hledání a nalézání osobních kontaktů s žáky, případně i jejich rodinami, což často končilo konverzí obdobně jako u už vzpomenutého Viléma Slavaty. Prostředkovali jednání s nuncií a tvořili aktivní buňky pro realizaci protireformačního programu.

Další koleje v Čechách byly zakládány na panstvích sympatizantů z řad šlechty: 1586 Český Krumlov (Vilém z Rožmberka), 1594 Jindřichův Hradec (Adam z Hradce), 1589 Chomutov (Jiří Popel z Lobkovic).

Kromě jezuitů se na protireformačním programu podílely i některé další řády, k jejichž obnově došlo. Byli to zejména premonstráti, při jejichž klášterech v Teplé (a na Moravě v Louce) byla také zřízena gymnázia. Z kláštera v Teplé pocházel strahovský opat, působící v Praze na Strahově od roku 1586, Jan Lohelius. Od roku 1587 se stal generálním vikářem premonstrátů v Čechách, na Moravě, ve Slezsku, v Uhrách a v Polsku. V jeho díle pokračoval jeho nástupce strahovský opat Kašpar Questenberk. Lohelius byl potom v období platnosti Majestátu i na počátku pobělohorské doby pražským arcibiskupem.

Z klášterů cisterciáckého řádu byl důsledně prováděn rekatolizační program na území kláštera ve Vyšším Brodě.

Konečně řád křižovníků poskytl dva první arcibiskupy na obnoveném pražském stolci a umožnil ekonomické zabezpečení arcibiskupství tím, že dočasně prakticky spojil funkce arcibiskupa a velmistra řádu. Antonín Prus z Mohelnice byl navíc osobním přítelem jezuita Petra Canisia, který založil vídeňskou i pražskou kolej.

Jako poslední, ale nikoli nevýznamnou informaci lze ještě uvést už zmíněné pronikání do rodin a příbuzenstva, škol a různých institucí či organizací. Nejznámější v této souvislosti jsou sňatky českých pánů s cizinkami, zejména Španělkami. Tyto ženy pracovaly velmi horlivě a cílevědomě, aby nejen jejich manželé a rodina, ale i poddaní na jejich panství se „srovnali ve víře“ s panovníkem.

Zákonitosti historického vývoje na příkladu snahy o ovládnutí Čech ve 2. polovině 16. století

(uvádím jako souhrn pouze v heslech)

- I. Průnik do řídicích orgánů země a jejich ovládnutí
 1. Osobní jednání, získávání osob („pátá kolona“)
 2. Legalizace dohledu nad správními institucemi
 3. Neupřímná chlácholící vyjádření
 4. Stanovení programu
 5. Dosazování do centrálních funkcí
- II. Získávání veřejného mínění
 1. Rozmnožení spolupracovníků
 2. Výchova mladé generace
 3. Podněty relaxační (včetně kulturních)
 4. Průnik do příbuzenských a dalších vztahů
- III. Veškerá činnost menšiny autoritativního typu ve státu s demokratickými nebo alespoň protodemokratickými rysy bývá až do určitého okamžiku neoficiálně řízena ze zahraničí. ■

Pásmo o dějinách Betlémské kaple

Toto pásmo vzniklo uprostřed padesátých let 20. století. Provedla je v Praze jen třikrát mládež hlásící se k odkazu české reformace, a to pod hlavičkou Místního odboru Kostnické jednoty na Smíchově.

Smyslem akce bylo připomenutí, že tehdy právě obnovená stavba Betlémské kaple neznamená ještě skutečný návrat k odkazu betlémského kazatele M. Jana Husa. Takové sdělení bylo ovšem v dané době nežádoucí, a tak k dalším reprízám už nemohlo dojít.

Vzhledem k okolnostem byl při přípravě pásma zvolen nejméně napadnutelný postup. Osu procházející celým pořadem tvořila publikace F. M. Bartoše „Z dějin kaple Betlémské“, vydaná v roce 1951. Tato osa byla prostoupena ukázkami literární i hudební tvorby vztahujícím se k tématu.

Pásmo se uskutečnilo po více než padesáti letech přímo v Betlémské kapli 21. října 2009. Účinkovali studenti Husitské teologické fakulty UK a Komorní pěvecký sbor Mistra Jakoubka ze Stříbra pod vedením Mgr. Hany Tonzarové, Th.D., za režijního vedení autorky původního provedení doc. PhDr. Evy Melmukové Šašecí.

Pásmo by mělo zaznít v Evangelickém tolerančním areálu ve Velké Lhotě u Dačic v roce 2011, zatím se na tomto místě připravuje na 6. července 2010 v 9.30 hodin určitá „předehra“ – nahrávka Komorního pěveckého sboru Jakoubek s husitskou tematikou a živé slovo z literárních dokladů. ■

Foto v textu: Miroslav Soukup.

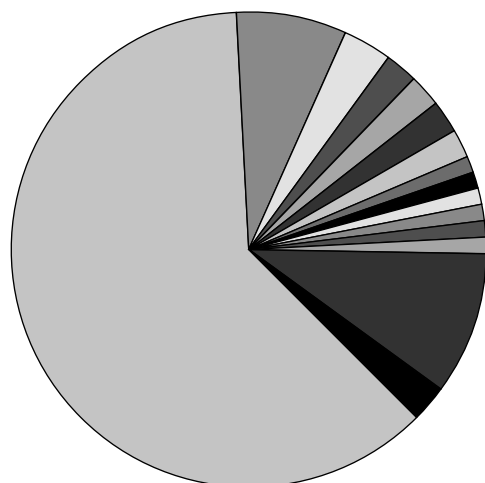
Společnost VERITAS na konci roku 2009

Na konci roku 2009 evidovala historická společnost **VERITAS** celkem 92 členy, (z toho v roce 2009 uhradilo členské příspěvky 67 z nich). Počet členů se meziročně zvýšil o 1, dlouhodobě se příliš nemění. Jak vyplývá z tabulky a grafu, členstvo tvoří stále ve velké většině senioři. Nejméně členů je ve věkové skupině kolem 40 let. Z pohledu náboženského vyznání **VERITAS** tvoří především příslušníci křesťanských denominací, zejména různých protestantských směrů (nejvíce členové ČCE s 62 %).

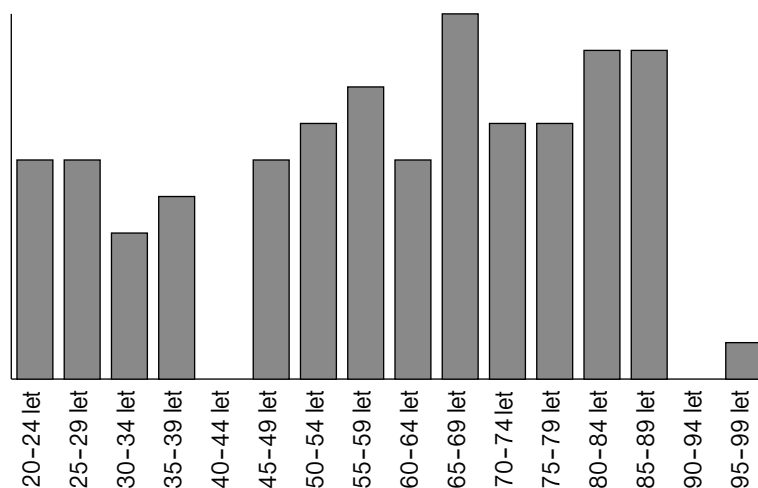
Hospodaření společnosti **VERITAS** v roce 2009 skončilo schodkem ve výši 18 500 Kč. Oproti předcházejícímu roku také výrazně vzrostlo zadlužení (na začátku roku 20 000 Kč, na konci

Statistika členstva společnosti VERITAS podle údajů k 31. prosinci 2009				
Sledované hledisko	Ukazatel	Hodnota	Podíl %	Poznámka
počet členů	celkem	92	100,00 %	
	kteří v roce 2009 zaplatili členské příspěvky	67	73,00 %	
struktura podle pohlaví	muži	56	60,90 %	
	ženy	36	39,10 %	
struktura podle státní příslušnosti	Česká republika	86	93,50 %	
	Slovenská republika	3	3,30 %	
	Australský svaz	2	2,20 %	
	Švýcarská konfederace	1	1,10 %	
struktura podle náboženského vyznání	Československá církev evangelická (ČCE)	57	61,96 %	
	Církev československá husitská	7	7,61 %	
	Církev bratrská	3	3,26 %	
	Bratrská jednota baptistů	2	2,17 %	
	Evanjelická církev AV (Slovensko)	2	2,17 %	
	Ochranovský seniorát ČCE	2	2,17 %	
	Uniting Church of Australia (Austrálie)	2	2,17 %	
	Eglise évangélique réformée du Canton de Vaud (Švýcarsko)	1	1,09 %	
	Evangelická církev metodistická	1	1,09 %	
	Náboženská společnost českých unitářů	1	1,09 %	
	Římskokatolická církev	1	1,09 %	
	Slezská církev evangelická AV	1	1,09 %	
	obecně křesťanské vyznání	1	1,09 %	
	bez náboženské příslušnosti	9	9,78 %	
	náboženské vyznání neuvedeno	2	2,17 %	
struktura podle věku	věk nejstaršího člena	95		*1914
	věk nejmladšího člena	20		*1989
	průměrný věk	59		*1950
	věk prostředního člena (medián)	62		*1947
	nejčtenější věk (modus)	65 a 85		*1944 a *1924

Struktura členů podle vyznání

Struktura členů podle věkových skupin

75 000 Kč). K přijetí nových půjček od členů výboru a dalších spřízněných osob se splatností do konce roku 2010 výbor přistoupil z nutnosti podniknout organizaci mezinárodní konference Život v Evropě ve vzájemném respektu (konané k 400. výročí vydání Majestátu Rudolfova) v květnu 2009 v Telči (a připravit dvojjazyčný sborník příspěvků z ní – viz informace na jiném místě tohoto čísla Informačního bulletinu) sice s příslibem dotace z EU (cca 65 000 Kč), ovšem bez předfinancování. Dotace byla v termínu řádně vykázána, ani do uzávěrky tohoto časopisu ale ještě nebyla vyplacena a dluhy proto nemohly být dosud vyrovnány.

O rozmanité činnosti **VERITAS** v průběhu roku 2009 byli všichni členové jako obvykle informováni v časopisech společnosti **VERITAS** – Informačním bulletinu (na jaře) a Hlasu Střediska české reformace (na podzim). ■

Ze zprávy pro valnou hromadu 2010 vybral Miroslav Soukup.

Evangnet a internetové stránky společnosti VERITAS

Pravidelná valné schůze o. s. Evangnet, konající se jako obvykle v prosinci, proběhla tentokrát bez přítomnosti zástupce **VERITAS**. Ze zasláného zápisu z ní a také výroční zprávy o činnosti o. s. Evangnet v roce 2009 považujeme za nutné zmínit: proběhla volba výboru Evangnetu na dvouleté období, usnesly se technické změny (přesun serveru do nového hostoviště, zpřesnění evidence členů a příspěvků, přechod k jinému bankovnímu ústavu) a zejména probíhající jednání s ústředím ČCE s ohledem na připravované spuštění nových stránek církve na adrese www.e-cirkev.cz. Evangnet tvořilo v roce 2009 19 individuálních a 6 kolektivních členů. Členství **VERITAS** v o. s. Evangnet nás stojí ročně 500 Kč. Za tuto cenu máme k dispozici srozumitelnou adresu (tzv. doménu 3. řádu) pro přístup na naše stránky, 1 GB prostoru pro stránky, emailovou adresu a 2 GB prostoru pro poštu. Jde o velice výhodné podmínky v porovnání s tržní cenou za srovnatelný rozsah služeb, které můžeme v rámci Evangnetu využívat.

Od konce ledna 2010 se podařilo uzavřít dohodu o provedení práce se ses. Terezou Provazníkovou, která bude do konce roku 2010 vykonávat práci webmastera webových stránek **VERITAS**. Po dohodě s ní byly její úkoly odhadnuty na 1 hodinu práce týdně a odměna ve výši 100 Kč na hodinu.

V období konce roku 2009 byly webové stránky **VERITAS** aktualizovány jen minimálně. Přibyl vlastně jen podzimní časopis Hlas ve své digitální verzi. Ses. Webmasterka pak stránky doplnila o informaci o novém sborníku *Ex archivis ecclesiae* (informace je na jiném místě tohoto čísla Informačního bulletinu). Dále vložila česky i anglicky kalendárium výročí 2010 a samozřejmě i aktuální pozvánky na akce (buď organizované přímo **VERITAS**, nebo chystané některou spřátelenou organizací).

Návštěvnost stránek **VERITAS** nyní dlouhodobě kolísá mezi 600 až 900 návštěvami měsíčně (tj. mezi 22 a 30 denně). V celkovém počtu přístupů od založení stránek v roce 2002 bylo v současné době dosaženo již 47 000 přístupů – měřeno dle IP adresy. Návštěvníci přichází na naše stránky z odkazů umístěných na internetové encyklopedii Wikipedia (hesla jednotlivých světců, kde je odkaz na kruh českých duchovních tradic). Přes 70 % návštěvníků (nebo jejich poskytovatelů připojení k internetu) pochází z ČR. Nejvíce frekventované byly v březnu 2010 stránky Kruhu českých duchovních tradic, Edice tolerančních přihlášek a nabídky publikací. ■

Ze zprávy pro valnou hromadu vybral Miroslav Soukup.

O čem mj. jednal výbor společnosti VERITAS na svých schůzích 24/10/2009, 23/1/2010 a 27/3/2010

- Výbor rozhodl o nákupu několika nových publikací s církevně historickou tematikou po jednom exempláři do knihovny **VERITAS**. Vzhledem k udržení kroku s produkcí nových studií je třeba průběžně pečovat o aktuálnost našich knihovních fondů.
- Průběžně vyřizoval jednatel (v případě potřeby v dohovoru se ses. moderátorkou) odpovědi na různé dotazy, zasílané elektronickou poštou. Obvykle jde o různé genealogické problémy a rady.
- Kruh českých duchovních tradic dokončil tvorbu kompromisního textu o tradici doby pobělohorské v českých dějinách. Chystá se její zveřejnění na webu **VERITAS**, v Evangelickém týdeníku Kostnické jiskry, vydání tiskem společně s již dříve dokončenými tradicemi a rovněž poskytnutí textu Ekumenické radě církvi v ČR jako podnět k novému jednání komise pro studium rekatolizace českých zemí v pobělohorské době, o níž jsme ve svých periodikách již vícekrát informovali.
- Historická společnost francouzského protestantismu (francouzská obdoba **VERITAS** s více než stoletou historií, která je **VERITAS** jakýmsi vzorem) nám zaslala dotazník, který byl směřován všem muzeím a památníkům protestantismu ve Francii i v dalších zemích Evropy. Většina otázek se dotýkala naší reality jen velmi vzdáleně, nemohli jsme poskytnout v podstatě žádná data, která by se dala statisticky vyhodnotit. Ses. moderátorka s výborem proto připravila zvláštní reflexi naší současné situace a činnosti (s přihlédnutím k vývoji v oblasti přístupu k církevním dějinám v Českobratrské církvi evangelické a v ČR za posledních 30 let), včetně zdůvodnění provedené bilance z našeho pohledu, a poslal jej ve francouzské i německé verzi do Francie.
- Příležitostně pokračovala také posudková činnost učebnic, kterou provádíme dle dohody pro Ekumenickou radu církvi v ČR. V poslední době posudky vypracovávala ses. moderátorka (čítanky českého jazyka a literatury z SPN) a br. jednatel (vlastivěda pro 4. ročník ZŠ z nakladatelství FRAUS).
- V Evangelickém tolerančním areálu ve Velké Lhotě u Dačic se podařil připravit pro památkáře na MÚ v Dačicích dostatek podkladů pro další spolupráci na opravách a systematické údržbě této kulturní památky. Ses. Melmuková a Vobrová sestavily krátkou studii shrnující vývoj evangelických staveb od doby toleranční, doplněnou reprodukcemi typických staveb jednotlivých období. Dále dlouholetý místní evangelický farář br. Petr Melmuk pořídil soupis provedených stavebních akcí a oprav v areálu za období posledních desetiletí. Následně byla vypracována koncepce údržby a rozvoje památky na několik budoucích let se stanovením priorit. S postupem jsou srozuměni i rada a zastupitelstvo obce Volfířov, pod níž velká Lhota patří. Tyto materiály budou v rukou památkářů podkladem pro grantová řízení a dotace, které budou památkáři z dačického obvodu vyhledávat a nabízet vlastníkově památky.
- Zároveň se nám podařilo připravit žádosti o dva granty na nejnaléhavější stavební opravy v Evangelickém tolerančním areálu ve Velké Lhotě u Dačic pro letošní rok. Každá z dotací může vlastníkově – Farnímu sboru ČCE – uspořit až 90 % nákladů, pokud samozřejmě bude poskytnuta. Jde o instalaci mříží a dalších zařízení k zabezpečení větrání dolního kostela v letním období (čímž by se napomohlo jeho odvlhčení) a generální opravu ohradní zdi zahrady horní fary, která je již v havarijním stavu. Našli jsme i firmy, které by nutné stavební práce provedli a zprostředkovali schůzku jejich zástupců s vedením sboru. (Do uzávěrky časopisu nám nebylo rozhodnutí o poskytnutí dotace sděleno.)
- Br. Joel Ruml, synodní senior ČCE, se ve vánočním období obrátil na br. Melmuka s prosbou o pomoc. Jakub Chorváček z Klatov vyzýval br. synodního seniora v emailu, aby zabránil rozprodeji starých tisků a rukopisů „z naší fary v Radošově na Vsetínsku“ na internetové aukci

Aukro.cz. (Takový sbor ČCE ale neexistuje.) Melmukovi některé rukopisy identifikovali, zjistili, že nejde o sborovou knihovnu ani archiv, nýbrž pravděpodobně o rozprodej něčí pozůstalosti, kterému zabránit nelze. Některé rukopisy by měly pocházet z tolerančních sborů v Jimramově nebo Prosetíně. Br. seniorovi bylo doporučeno, aby se obrátil na příslušná staršovstva a vyzval je ke kontrole jejich archivů, zda-li jim dotčené písemnosti nechybí.

Sjezd Kostnické jednoty

– sdružení evangelických křesťanů, o. s., 2009

Bratr jednatel Soukup se jako soukromá osoba zúčastnil 64. sjezdu Kostnické jednoty (KJ) v Praze, konaného 7/11/2009. Z jeho zprávy vybíráme některé body:

Kostnická jednota stále nemá přesné informace o svých členech. Oproti informaci, která vyplynula z 63. sjezdu KJ v roce 2008 (a o níž jsme členy **VERITAS** informovali v loňském čísle Informačního bulletinu), se nyní zdá, že kromě Místních sdružení v Kolíně, Kutné Hoře (52 členů), Lysé nad Labem a Uherském Hradišti (kde je např. členem i místní římskokatolický farář), vyvíjí činnost i MS v Pardubicích.

Nejvíce času Předsednictvo KJ věnuje vydávání Evangelického týdeníku Kostnické jiskry (ET-KJ). Vydávání každoročně vázne na ekonomických problémech, na konci roku má Předsednictvo obvykle schodek okolo 100 000 Kč, který kryje z předplatného vybraného na další rok. Situace se stala skutečně neudržitelnou, pročež si redakční rada a přispěvatelé od září 2009 významně snížili honoráře. Byla provedena jednání o úsporách za vedení bankovního účtu, v tiskárně a u distributora. Ročně se tak ušetří asi 30 000 Kč, což příliš nevyřeší. Sjezd se proto jednomyslně rozhodl na návrh Předsednictva zvýšit prodejní cenu jednoho čísla ET-KJ ze stávajících 10 Kč na 13 Kč, a snížit počet čísel z plánovaných (a v posledních letech pravidelně nedodržených) 44 na 37 za rok. Naproti tomu se Sjezd vyslovil proti přeměně týdeníku na čtrnáctideník. Prioritou je aktuálnost v maximální možné míře. Náklad každého čísla zůstává na 2 880 ks.

Sjezd KJ také zvolil na příští tříleté období nové Předsednictvo, náhradníky a revizní komisi. Odstupující Předsednictvo nezvládlo ani za celé své funkční období (z důvodu nepřetržitého řešení ekonomické situace ET-KJ, která má pochopitelně nejvyšší prioritu) uvést vnitřní směrnice KJ (Organizační a pracovní řád, Jednací a volební řád) do souladu se stanovami usnesenými 62. Sjezdem KJ v roce 2006. V závěru 64. Sjezdu jako obvykle projednal a schválil veřejné prohlášení sjezdu a text pozdravu adresovaného významným členům KJ. ■

Pozvánky na nejbližší akce

• Poselství výstavy *Umění české reformace*

V poněkud komorním ladění bez mimořádné publicity, rozhodně však důstojně a podnětně proběhla od 16/12/2009 do 4/4/2010 v jízdárně Pražského hradu (ten byl pořadatelem) jako příspěvek k čtyřstému výročí vydání majestátu Rudolfa II. o náboženské svobodě výstava Umění české reformace (1380–1620).

Poprvé byli takto návštěvníci jednoznačně upozorněni na skutečnost málo připomínanou a často popíranou: česká reformace sverpě a soustavně neničila, mnohem raději vytvářela

hodnoty, i výtvarné. Umění v ní však nikdy nebylo zbožštěno, nestalo se předmětem uctívání. Výstava je proto průlomovým počinem, který si klade za cíl přesvědčit veřejnost o mimořádných kvalitách a mnohotvárnosti tvorby reformačních směrů v Čechách.

• **Pozvánka na výstavu M. Jana Husa a husitství na Prašné bráně v Praze**

Až do konce června mají Pražané a návštěvníci Prahy možnost shlédnout poněkud netradiční výstavu, která ve třech podlažích Prašné brány připomíná M. Jana Husa i další vývoj podmíněný jiskrami z kostnické hranice. Pro vážné zájemce, kteří jsou schopni zvládnout nikoli nenáročný stoupání do věže, je hodno pozornosti zejména druhé podlaží, kde je mj. velmi dobře zpracovaná informace o celé problematice na několika panelech. Navíc se zde mohou účastníci dívat na střídající se zobrazení M. Jana Husa na televizní obrazovce a především zaposlouchat se do autentického poselství z díla a dopisů českého reformátora v uměleckém přednesu Jana Hartla.

Výstavu realizovala Pražská informační služba ve spolupráci s CČSH a v rámci této spolupráce v kooperaci s historickou společností **VERITAS**. (Vstupné činí 70 Kč.)

• **Akce pořádané společností VERITAS:**

21/6/2010 18:00 Vzpomínkové shromáždění na Staroměstském náměstí (Staroměstské náměstí v Praze; úvodní proslovy, koncert, položení věnců k pomníku – u příležitosti 389. výročí poprav 27 představitelů českého stavovského odboje roku 1621.)

6/7/2010 9:30 Zkrácená repríza Pásma o dějinách Betlémské kaple (Evangelický toleranční areál ve Velké Lhotě u Dačic, tzv. horní kostel; repríza bude částečně ze záznamu pořízeného v Betlémské kapli 21/10/2009)

9–16/7/2010 15. pracovní soustředění mladých historiků (Telč; týdenní pobyt mládeže s ústředním tématem: **Přehled současných křesťanských směrů v ČR**. Přihlášky: na adresu veritas@evangnet.cz).

4/9/2010 4. Putování do Velké Lhoty u Dačic (zářijový výlet do Střediska české reformace s odpoledním naučným programem, tentokrát bude prezentován vývoj typu tolerančních modliteben)

23/10/2010 10:00 32. seminář pro učitele a zájemce o dějepis, český jazyk a společenské vědy (ČCE Pardubice, Sladkovského 638; tématem příspěvku bude rekatolizace v oblastech Evropy ohrožených Turky)

• **Občanské sdružení Exulant (<http://exulant.evangnet.cz>) nás zve na:**

11–14/6/2010 Autobusový zájezd s Exulantem do Holandska k 340. výročí úmrtí Jana Ámose Komenského (Amsterdam, Naarden)

30/7–1/8/2010 První mezinárodní setkání exulantského rodu Andršů v Zelówě (Polsko)

15/8/2010 14:00 Bohoslužby a setkání reemigrantů v Trpístech u Stříbra

16–17/10/2010 Výroční konference a valná hromada o. s. Exulant ve Vikýřovicích (program k 550. výročí úmrtí Petra Chelčického a 550. výročí narození Lukáše Pražského)

• **Další pozvánky:**

- 3/7/2010 Noční setkání na Kalichu (Besedice u Železného Brodu)
- 4/7/2010 Husův den na Kalichu u Železného Brodu k počtě mučednické smrti M. Jana Husa v Kostnici roku 1415
- 4/7/2010 Tradiční setkání na růžovém paloučku u Litomyšle
(<http://www.ruzovypaloucek.wz.cz>)
- 6/7/2010 Tradiční shromáždění v Husinci u Prachatic k počtě mučednické smrti M. Jana Husa v Kostnici roku 1415

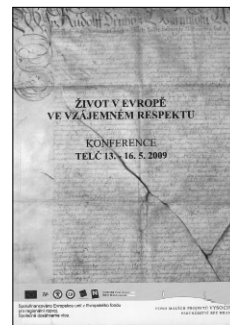
Upozornění na nové publikace

- **Šmilauerová, Adéla (ed.): Ex archivis ecclesiae.** Sborník příspěvků historiků a archivářů k dějinám Českobratrské církve evangelické a jejích předchůdkyň, evangelických církví augsburského a helvetského vyznání v českých zemích. Českobratrská církev evangelická, Praha 2009, 98 s., 120 Kč. ISBN 978–80–87098–10–3

Myšlenka sestavit sborník vznikla v roce devadesátého výročí konstitování ČCE. Realizována byla péčí vedoucí Ústředního archivu ČCE PhDr. Evy Fialové a její kolegyně Mgr. Adély Šmilauerové. Řadu záměrně různorodých článků spojuje skutečnost, že vycházejí ze zpracování archivních materiálů z Ústředního archivu i sborových archivů ČCE a také z fondů Národního archivu v Praze a Moravského zemského archivu v Brně. Sborník poskytuje čtenářům mnoho zajímavých historických informací. (Do sborníku přispěli mj. také někteří současní či bývalí členové **VERITAS**: Eva Melmuková, Ondřej Srba, Ondřej Matějka.)

- **Melmuková, Eva (ed.): Život v Evropě ve vzájemném respektu, sborník ze stejnojmenné konference v květnu 2009 v Telči. VERITAS,** historická společnost pro aktualizaci české reformace, o. s., Telč 2009, 176 s. (dvojazyčné česko-německé provedení).

V jubilejním roce Rudolfova Majestátu z roku 1609 uspořádala Historická společnost pro aktualizaci odkazu české reformace **VERITAS** spolu s rakouským partnerem: Muzea města Hornu (v Rakousku bylo krátce předtím obdobné výročí Listiny Hornského svazu z roku 1608) konferenci soustředěnou na prohloubení základů společného života v Evropě. Diskuse po jednotlivých přednáškách se koncentrovala na historickou problematiku počátků 17. století, její návaznosti na minulost

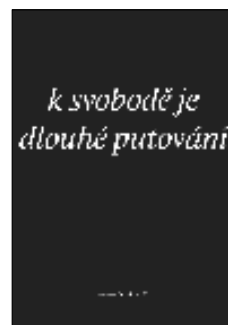
i podnětů pro další dějinný vývoj. Velmi instruktivní a inspirativní bylo zejména porovnání situace v knížectví Béarn pod Pyrenejemi, v Dolních Rakousích a v Čechách. Sborník doprovázený fotodokumentací je v zrcadlové úpravě česko-německý. (Na sborníku se autorsky podíleli tito členové **VERITAS**: Petr Melmuk, Ondřej Macek a Bernard Martin; editorka Eva Melmuková je současnou moderátorkou **VERITAS**.)

- **K svobodě je dlouhé putování.** Knižnice Spolku evangelických kazatelů č. 15. Nakladatelství EMAN, Benešov, 144 s., 135 Kč. ISBN 978-80-86211-68-8

Texty z kurzu Spolku evangelických kazatelů z roku 2009. Zásadní výklady i osobně pojaté texty o cestě česko-bratrské církve a její bohoslovecké fakulty různými etapami komunismu, a zejména o tom, jakým způsobem tuto minulost dokázali evangelíci uchopit a kriticky pojmenovat během posledních dvaceti let.

Obsahuje mj. texty O. Matějky (Čeští evangelíci a KSČ), M. Vašiny (Vyrovnávání se s minulostí – osobní vyznání a pohled), M. Pfanna (Zpráva o práci rehabilitační komise KEBF v letech 1990–1992), M. Prudkého (K otázkám kontinuity a diskontinuity mezi KEBF a ETF UK), novozákonní studii U. Luze (Orientace směrem dolů a odpuštění podle Mt 18), J. Šimsy (Mliv J. L. Hromádky na vyrovnávání se církve s komunistickou dobou), S. Balíka (Katolická církev a dědictví komunismu) aj. Sborník doplňuje dokument mapující ojedinělý pokus veřejně se bránit devastujícímu tlaku ke spolupráci s StB „Veřejná diskuse o činnosti Státní bezpečnosti v roce 1966 na půdě Svazu česko-bratrského evangelického duchovenstva“, připravený Ústavem pro soudobé dějiny.

Publikace je k objednání v nakladatelství EMAN, Husova 656, 256 01 Benešov, tel. 317 722 215, e-mail: eman@evangnet.cz, web: <http://eman.evangnet.cz>.

Vydala pro informaci svých členů:

VERITAS – historická společnost pro aktualizaci odkazu české reformace, o. s.

kontaktní adresa:

Sídliště 1436/17

289 22 LYSÁ NAD LABEM

☎ (+420) 607 645 333

Email: veritas@evangnet.cz

Internet: <http://veritas.evangnet.cz>

Členské příspěvky (roční minimální výše):

výdělečně činní 300 Kč/nevýdělečně činní, důchodci, studenti 150 Kč

Prodejní cena Informačního bulletinu pro nečleny: 20 Kč

Tištěná verze Informačního bulletinu: ISSN 1802-1182

On-line verze periodika na Internetu: ISSN 1802-1190

bankovní spojení: 160672631/0300

© **VERITAS 2010**